

Կասպյան մրցապայքարի «Երկրորդ փուլը»

2007թ. մայիսի առաջին կեսին Կենտրոնական Ասիայի երկրներ կատարած Վ.Պուտինի վեցօրյա այցի արդյունքում ձեռք բերված սկզբունքային համաձայնությունները կարող են էական տեղաշարժեր գրանցել ինչպես տարածաշրջանային էներգետիկ բալանսում, այնպես էլ ավելի լայն՝ աշխարհաքաղաքական համատեքստում: Մասնավորապես, Ռուսաստանի, Ղազախստանի ու Թուրքմենստանի միջև սկզբունքային փոխհամաձայնության հաստատումը՝ կառուցել Մերձկասպյան գազային խողովակաշար՝ տարածաշրջանում հենքային շահեր հետապնդող ուժերի հաշվարկներում ու գործողություններում ամենայն հավանականությամբ կհանգեցնի նշանակալի ու երկարաժամկետ փոխակերպումների: Երեք պետությունների ղեկավարների հանդիպմանը հետևած ամերիկյան բարձրաստիճան պաշտոնյաների հապճեպ այցելությունները Բաքու, Աշգաբադ ու Ասթանա անուղղակիորեն փաստում են սպասվող ռազմավարական ու մարտավարական փոխակերպումների մասին:

«Երկրորդ փուլի» նախերգանք

Կասպյան էներգակիրների արդյունահանման և արտահանման ուղիների վերահսկման շուրջ ընթացող մրցապայքարի ակնհայտ կոշտացման ու ակտիվացման միտումներն ի հայտ եկան արդեն 2006թ.-ին: Այսպես, նույն թվի օգոստոսին ԱՄՆ պետարտուղարի Կովկասի ու Կենտրոնական Ասիայի հարցերով տեղակալ Ս.Մանը, իր Վրաստան կատարած այցի ընթացքում հայտարարեց, որ այժմ Միացյալ Նահանգները «կենտրոնանալու են Կենտրոնական Ասիայից էներգակիրների արտահանման ուղիների «Երկրորդ փուլի» իրականացման վրա, քանի որ Բաքու-Թբիլիսի-Ջեյհան և CPC* նավթաշարժերն արդեն գործում են»: Ըստ Ս.Մանի՝ «Երկրորդ փուլը» նախատեսում է զգալիորեն ընդլայնել ղազախական նավթատեսուրսների հասանելիությունն՝ առաջին հերթին Քաշագանի նավթային հարստություններն արտահանելու նպատակով: Ըստ ամերիկյան հաշվարկների՝ միայն հիշյալ նավթատեղին պարունակում է ապացուցված մոտ 30մլն. բարել նավթ, սակայն չի բացառվում, որ ընդերքում առկա է ևս 70մլն. բարել:

Հատկանշական է, որ ԱՄՆ-ի՝ տարածաշրջանում վերստին ակտիվացման այս նոր փուլն արտացոլում է ամերիկյան գործելաոճին հատուկ սխեմատիկ ռազմավարական պլանավորման կոտորամաքանություն: Նախ, հայտարարվեց ամերիկյան պլանների մասին՝ օժանդակել մոտակա հեռանկարում Կենտրոնական Ասիայի էլեկտրաէներգետիկ ցանցի միակցմանը Հարավային Ասիայի ու Աֆղանստանի ցանցերի հետ: Երկրորդը, նույն Ս.Մանը Թբիլիսիում հաստատեց ամերիկյան կողմի մտադրության մասին՝ համարժեք ուղիներ գտնել՝ թեթևացնելու Վրաստանի

* Caspian Pipeline Consortium, միջազգային կոնսորցիում, որն իրականացնում է ղազախական նավթի արտահանումը ռուսաստանյան Նովոռոսիյսկ նավահանգստով: ՌԴ պետական մասնաբաժինը CPC-ում՝ 24%:

Էլեկտրաէներգետիկ համակարգի կախվածությունը Ռուսաստանից: Վերջապես, թերևս ամենակարևորը, Վաշինգտոնը վերանայեց 2000թ. ի վեր Թուրքմենստանի հետ գազային համագործակցության վրա դրված «էմբարգոն», որի պատճառն էր ամերիկյան Unocal նավթային ընկերության և պաշտոնական Աշգաբադի միջև ծագած լուրջ տարածայնությունները: Մասնավորապես, 2007թ. մարտին Թուրքմենստանի նորընտիր նախագահի հետ հանդիպման ժամանակ Ս.Մանը շեշտեց, որ Միացյալ Նահանգները բարձր են գնահատում Թուրքմենստանի հետ ապագա համագործակցությունը: Ըստ որոշ աղբյուրների՝ բանակցությունների հիմնական առարկաների շարքում էր հայտնի Տրանսկասպյան նախագծի վերակենդանացումը:

Ձանդարդառնալով տարածաշրջանում նոր ուղղվարական ուժագծեր հաստատելու ամերիկյան կողմի բոլոր նախաձեռնություններին՝ ընդհանուր առմամբ հարկ է փաստել, որ 2006թ.-ին ԱՄՆ-ը հսկայական ֆաղափական աշխատանք կատարեց՝ Տրանսկասպյան գազատարի նախագիծն իրագործելու ուղղությամբ: Ընդ որում, 2007թ. սկզբին՝ սենատոր Ռ.Լուգարի տարածաշրջանային այցի արդյունքները վկայում էին, որ Վաշինգտոնում վերջնականապես հակվել են կասպյան էներգակիրների արտահանման գործում Ռուսաստանի ու, առավել ևս, Իրանի հետ համագործակցության կամ վերջիններիս կողմից վերահսկողության լծակներից բացառման օգտին: Ռազմավարական հեռանկարում ամերիկյան կողմի կարևորագույն հենմային նպատակների շարքում է վերջնականապես ձերբազատվել կասպյան էներգետիկ ոլորտում Ռուսաստանի սկզբունքային ազդեցության լծակներից:

Ընդհանուր առմամբ ամերիկյան ուղղվարները գործնական խոհեմություն դրսևորեցին՝ հաշտելով որոշակի առաջընթաց գրանցել մի ֆանի կարևոր, սակայն մարտավարական հարցերում: Նախ, ամերիկյան գործիչները կարողացան տրոհել իրենց ավանդական դիսկուրսից մի շարք օրակարգային ուղղա-ֆաղափական պրոբլեմներ (Իրաֆ, Աֆղանստան, իրանական միջուկային ծրագիր), ինչպես նաև նորմատիվային արտաքին ֆաղափական գերակայություններ (մարդու իրավունքների հիմնահարցերը, ժողովրդավարության հետ կապված հարցեր)՝ կենտրոնանալով պրագմատիկ համագործակցության ասպեկտների վրա: Երկրորդ, Վաշինգտոնը փաստացիորեն ընդունեց այն իրողությունը, որ Կասպից ծովի կարգավիճակի անորոշությունն այդուհանդերձ չի խոչընդոտում էներգետիկ ոլորտում ներդրումների հոսքին: Երրորդ՝ որոշակիորեն ակտիվացան աշխատանքները ԵՄ-ի հետ՝ միտված լինելով համահունչ դարձնել եվրո-ամերիկյան ֆաղափականության նպատակները:

Այդուհանդերձ՝ ռուս-թուրքմենական ու ռուս-ղազախական վերջին պայմանավորվածությունները, ըստ էության, կարող են խարխլել թե ամերիկացիների կողմից վերակենդանացված Տրանսկասպյան գազատարի և թե ԵՄ-ի Nabucco ծրագիրը:

ՌԴ հակաֆայլերը

2007թ. մայիսյան պայմանավորվածությունները կենտրոնասիական ղեկավարների հետ լուրջ հենք են ստեղծում Մոսկվայի կողմից վաղուց արդեն փայփայվող գազային միավորման տեղծման հանապարհին: Ռուսաստանյան արտաքին ֆաղափական վաղեմի կանխադրույթներից մեկը՝ հասնել «ԱՊՀ տարածքում վառելիք-էներգետիկ ոլորտների իրական սերտանմանը», ըստ էության, կարող է նշանակալի աշխարհաֆաղափական հետևանքներ ունենալ: Դրանց շարքում առավել ակնհայտ են ՌԴ ոչ նոր ռազմավարական ուղեգծի կարծրացումը՝ միտված այդ հանրապետությունների կառուցվածքային կախվածության ինտենսիվացմանը, Արևմուտքում նախագծված Տրասնկասպյան գազատարի ու Nabucco (Ավստրիա) ծրագրերի խարխլմանը, Չինաստանի տարածաշրջանային ներգրավման պլանների զսպմանը, ինչպես նաև՝ ԱՄՆ – ԵՄ տարածայնությունների որոշակի խորացմանը:

ՌԴ՝ բազմաֆայլ սխեման անշուշտ ինչ-որ եզակի խոշոր գրոհի «արգասիք» չէ, բայց բավականաչափ ծավալուն՝ մայրցամաքային մասշտաբներով մտածված ֆաղափականության արդյունք: Այն իր մեջ կրում է ինչպես հայեցակարգային, այնպես էլ կիրառական բնույթի փոխակերպումներ:

Նախ, 2007թ. տարեսկզբին Վ.Պուտինին հաջողվեց գործնական համաձայնության հանգել Հունաստանի ու Բուլղարիայի հետ՝ դեռ 1994թ. առաջին անգամ շրջանառության մեջ դրված Բուրգաս-Ալեքսանդրապոլիս նավթամուղի կառուցման շուրջ: Ընդ որում, ինչպես Վ.Պուտինը շեշտեց, այդ նավթուղին շահագործման կհանձնվի հնարավոր ամենակարև ժամկետներում՝ ապահովելով կենտրոնասիական էներգակիրների անխափան հոսքը Հարավային Եվրոպա:

2007թ. մայիսի 23-24-ը Ավստրիա կատարած իր աշխատանքային այցի արդյունքում Վ.Պուտինին հաջողվեց ապահովել ավստրիական էներգացանցի ինտեգրումը «ԴաՅՊՕՄ»-ի մայրցամաքային ցանցին: Այս գործարքի կնքման փաստն ուշագրավ է երկու առումներով, որոնք իրենց թե՛ գործնական, թե՛ ֆաղափական նշանակությամբ շատ ավելի լուրջ հետևանքների մասին են ազդարարում, քան պարզապես «ԴաՅՊՕՄ»-ի մուտքը վերջնային սպառման շուկա Ավստրիայում: Նախ, հակատագրի բերումով Nabucco ծրագրի մշակող և կյանքի կոչել փորձող Ավստրիան, ըստ էության, համաձայնեց ՌԴ առաջարկին՝ նույն այդ ասիական էներգակիրները ներկրել ռուսաստանյան ցանցի միջոցով*: Վերլուծաբանների մեծ մասը համամիտ են, որ ՌԴ-Վազախստան-Թուրմենստան եռակողմ համաձայնության ստորագրումը փաստացիորեն խարխլեց ԵՄ-ի

* ԵՄ-ի պաշտոնական սատարումը վայելող հիշյալ նախագիծը, որով նախատեսվում է կասպյան էներգակիրները Եվրոպա հասցնել՝ առանց ՌԴ որևէ մասնակցությամբ, մշակվել էր ավստրիական OMV ընկերության կողմից, որն էլ «ԴաՅՊՕՄ»-ի հետ ստորագրեց վերահիշյալ մայիսյան պայմանագիրը: OMV ընկերությունը պաշտոնապես առայժմ շարունակում է մնալ Nabucco նախագծի օպերատոր:

էներգետիկ դիվերսիֆիկացման հանգուցային ծրագիրը՝ Nabucco-ն: Մինչդեռ Վիեննայում կնքված փաստաթուղթը կոչված էր «հաստատագրելու» այդ փաստը:

Երկրորդը, ավստրիական շուկայում մենաշնորհ դիրքերի ամրագրումն էլ ավելի է ինտենսիվացնում «ԴաՅՍՐՕՄ»-ի՝ համաեվրոպական ծավալման շարժընթացը: Ընկերության ղեկավար Ա.Միլերը պարզաբանեց, որ «Ավստրիան դիտարկվում է իբրև տարանցիկ մի երկիր, որտեղ «ԴաՅՍՐՕՄ»-ը մտադրված է ընդլայնել տեղական ցանցի հնարավորություններն՝ ապահովելու եվրոպայի կարիքները»: Նման նկրտումներն անհիմն չեն. ներկայումս «ԴաՅՍՐՕՄ»-ին են պատկանում ԵՄ 27 երկրներից 16-ի պրոֆիլային ընկերությունների բաժնետոմսերը: Նույնիսկ, եթե ԵՄ-ին հաջողվի նախատեսվող հակամենաշնորհային օրենսդրության հիմքի վրա ստիպել «ԴաՅՍՐՕՄ»-ին վաճառելու իր մերձբալթյան գազաբաշխիչ ակտիվների մի մասը (34-37%), դա չի ազդի ընկերության ընդհանուր ցուցանիշների վրա:

Անկասկած, միջնաժամկետ հեռանկարում ուրվագծվող եվրասիական ռազմավարական համադրույթի կենտրոնական տարրերից մեկն է կասպյան/կենտրոնասիական ռեսուրսների տիրապետումն ու վերահսկումը, ինչպես նաև տարածաշրջանի տարանցիկ հնարավորությունների օգտագործումը: Անշուշտ, մայրցամաքային էներգետիկ հաշվեկշռում այժմ ընթացող խոշոր տեղաշարժերը կրում են զգալի աշխարհաբաղադրական լիցք: Էներգետիկ գերտերության հայեցակետը վաղուց արդեն գերակայող է դարձել ռուսաստանյան ղեկավար էլիտայի շրջանում, թեև վարվող ուղեգծի վերջնական ֆաղափական նպատակներն առանձնապես չեն գովազդվում՝ ակնհայտորեն գուրկ լինելով նաև գաղափարական հենքից:

Ակնհայտ է նաև, որ ժամանակակից ռուսաստանյան ակտիվ ռազմավարության հիմքում ընկած տրամաբանությունը զգալիորեն կարծրացել է վերջին մի քանի տարիների ընթացքում: Վ.Պուտինի առաջին նախագահական վարչակազմի շրջանում «փափուկ ուժի» համադրույթի առարկայացումը խարսխված էր «լիբերալ կայսրության» թեզի վրա: Ամրագրված շլինելով որևէ պաշտոնական ծրագրային փաստաթղթում՝ այն այնուհանդերձ ենթադրում էր էապես անած սոցիալ-տնտեսական ռեսուրսների ու միջոցների առաջնահերթություն: Օրինակ, 2000թ. ապրիլին Կասպյան տարածաշրջանում Ռուսաստանի գերակայությունների ֆննարկմանը նվիրված ՌԴ Անվտանգության խորհրդի հերթական հանդիպմանը Վ.Պուտինը հստակորեն մատնանշեց, որ պետության գերակա նպատակների ապահովումն ուղղակիորեն պայմանավորված է մրցունակ լինելու կարողությամբ. «սա մրցակցության խնդիր է, և մենք պետք է մրցունակ լինենք այստեղ»: Ընդհանուր առմամբ, հիշյալ նիստում հնչեցված նոր «համադրույթի» և դրան հաջորդած գործնական ֆաղափականության գլխավոր ուղենիշները բյուրեղանում էին հետևյալում.

- Մոսկվան ընդունեց «համընդհանուր» մրցակցության խաղի կանոնները տարածաշրջանում՝ գերծ մնալով հակասական ու կտրուկ ֆայլերից, որոնք տիպական էին ելցիմյան շրջանի գործելաոճին:
- Ռուսաստանյան նոր ղեկավար Էլիտան, փաստացիորեն, սուաջնահերթությունը տվեց զուտ տարածաշրջանային մակարդակում պետության ու խոշոր ընկերությունների շահերի պաշտպանության և ամրապնդման խնդրին՝ պաշտոնապես գերծ մնալով նույն Կասպյան տարածաշրջանում ՌԴ գլոբալ դերակատարության հեռանկարը շեշտելուց: Պրագմատիկ նկատառումներից ելնելով՝ որոշվեց կենտրոնանալ տարածաշրջանային/ ենթատարածաշրջանային խնդիրների հանգուցալուծման վրա:
- Իրատեսական նպատակների հասնելու անհրաժեշտությամբ թելադրված՝ կարևորագույն գերխնդիր հռչակվեց ՌԴ արտաքին ֆաղափական ու արտաքին տնտեսական շահերի «սինխրոնացումը» և արտաքին աշխարհում ՌԴ ռեսուրսային հենքի համակենտրոնացումը՝ միասնական ուղեգծի շրջանակում:

Ընդհանուր առմամբ, դրանք ՌԴ գործնական ֆաղափականության տիրապետող թեմաներ էին 2000-2004թթ. ընթացքում. ռուսաստանյան կապիտալի թռիչքաճև ակտիվացումն ԱՊՀ երկրներում, ռազմավարական ենթակառուցվածքների ձեռք բերումը, միջպետական հարաբերությունների տեղափոխումը պրագմատիկ դաշտ, ինչպես նաև պարտականությունների ու պատասխանատվության ավելի հստակ բաշխման սխեմաների կիրառումը տեղավորվում էին հիշյալ հայեցակարգային մոտեցումների սահմաններում:

ԱՊՀ տարածքում Ռուսաստանի կողմից որդեգրված *modus operandi*-ն շոշափելի փոխակերպումներ ապրեց 2004թ.-ից հետո: Ռուսաստանյան տնտեսության համեմատաբար հարատև և կայուն աճը, ինչպես նաև «փափուկ ուժի» ձևաչափերում ռազմավարական խնդիրների լիակատար լուծման անընդունակությունը Մոսկվայի արտաքին ֆաղափական դիսկուրս վերադարձրեցին նկատելիորեն ավելի կարծր մոտեցումների մի համադրույթ (*Парадигма*): Ուշագրավ է վերջերս Կրեմլից (հիմնական գաղափարական շատագով՝ ՌԴ նախագահի վարչակազմի ղեկավարի տեղակալ Վ. Սուրկով) դուրս եկած մի նոր հայեցակետ, ըստ որի Ռուսաստանը հանդիսանում է «ինքնիշխան ժողովրդավարություն»՝ այստեղից բխող բոլոր հետևություններով: Ռուսաստանյան ստրատեգների մտայնության համաձայն՝ գլոբալ համակարգում պետության ինքնուրույն և անկախ կենտրոն լինելու կարողությունն ուղղակիորեն հենվում է ներքին ինքնիշխանության նախապայմանի վրա: Այս լույսի ներքո, բնորոշ է ՌԴ ղեկավար Էլիտայի ռազմավարական մտածողության մեջ տեղի ունեցած ակնհայտ տեղաշարժերը: Նախ, Մոսկվան

բացահայտորեն ակնարկեց գլոբալ թատերահարթակ վերադառնալու ու որոշիչ դերակատարություն ստանձնելու իր իրական նկրտումների մասին. այդ մասին են վկայում վերջին շրջանում մի քանի բավականին գրագետ հայեցակարգերի մշակումը: Գլոբալ կարգավիճակային գործառույթները գլխավորապես փոխկապակցվեցին էներգետիկ ոլորտում ՌԴ սկզբունքային ազդեցության հետ: Դրա հետ մեկտեղ, «տեխնոկրատ» ընկալումների արդիականացումը առաջին գիծ մղեց արտաֆին աշխարհում վերանայված պահանջների նոր ամբողջություն, որոնք հարաբերականորեն ավելի համակարգային բնույթ սկսեցին կրել:

Ներկայում հիմքեր կան ենթադրելու, որ հետխորհրդային տարածքում իր ազդեցության ուժեղացումը Ռուսաստանն այլևս ընկալում է ոչ իբրև դոկտրինալ ինֆնանպատակ, այլ միջոց՝ գլոբալ դիրքերը հզորացնելու ուղղությամբ: 2005թ. Դաշնային ժողովին ուղղված ուղերձում Վ.Պուտինն ազդարարեց «ԱՊՀ տարածքում ընթացող սոցիալ-տնտեսական ու ֆաղափական գործընթացների՝ Ռուսաստանում ընթացող համանման գործընթացների հետ սինխրոնացման» ռազմավարական նպատակի մասին: Սակայն դա ամենևին էլ չի նշանակում Մոսկվայի «անվերապահ» ձգտումը մշակելու ինչ-որ նոր ունիվերսալ սխեմաներ՝ ԱՊՀ ինստիտուցիոնալ միասնականությունը պահպանելու համար: Երկկողմանի «ձևաչափում» հարցեր լուծելու միտվածությունն ակնհայտ առավելություն է ստացել, մինչդեռ ԱՊՀ-ում ՌԴ ֆաղափականության որոշիչ շարժառիթներն ու նպատակները միաժամանակ պայմանավորված են երկու փոփոխականներով՝ շահութաբերությամբ ու տվյալ երկրի ֆաղափական լոյալությամբ: Ընդ որում, վերջինը ոչ պակաս առարկայական երևույթ է դառնում: Հատկանշական է, որ «ռուսական գործոնն» ակտիվորեն վերադարձվում է ԱՊՀ երկրների ներֆաղափական գործընթացների համադրույթ՝ անկախ դրա դրական, թե բացասական իմաստավորումից: Դա, անշուշտ, ինչ-որ տեղ, փաստում է հետխորհրդային հանրապետությունների կողմից Մոսկվայի ներազդեցության հնարավորությունների լրջության մասին:

Այս համատեքստում, մայիսի 9-13-ը ձեռք բերված համաձայնությունների առարկայացումը կարող է էական «նշգրտումներ» մտցնել տարածաշրջանային գործերի մեջ ներգրավված ուժերի գործելաոճում, կիրառվող մեթոդներում, հայեցակարգային մոտեցումներում, ինչպես նաև նպատակներում: Բայց և այնպես, տվյալ փուլում Մոսկվային հաջողվեց իր ձեռքը վերցնել ռազմավարական նախաձեռնությունը Կենտրոնական Ասիայի էներգակիրների նկատմամբ սկզբունքային վերահսկողություն հաստատելու գործում: Մասնավորապես՝

- Կողմերը պայմանավորվեցին շուտափույթ սկսել կասպիական ծովափի երկայնքով անցկացվելիք գազատարի կառուցման համար անհրաժեշտ ուսումնասիրությունները՝ նպատակ ունենալով արդեն 2008թ. երկրորդ կեսից սկսել Մերձկասպյան գազամուղի

կառուցումը, որն ավելի մեծ ծախսեր կպահանջի, քան ԵՄ-ի ու ԱՄՆ-ի կողմից սատարվող Տրանսկասպյան գազամուղը:

- Թուրքմենստանի նախագահը վերահաստատեց Ռուսաստանի հետ երկարաժամկետ գազային համագործակցության պայմանագրային պարտավորությունները, որոնց համաձայն՝ մինչև 2025թ. Թուրքմենստանը ՌԴ-ին կմատակարարի իր գազային պաշարների առյուծի բաժինը՝ հասցնելով արտահանման ծավալները տարեկան մինչև 80-90մլր. խ.մ.:
- Ղազախական ու թուրքմենական գազային պաշարները ռուսաստանակենտրոն ցանցի միջոցով Եվրոպա հասցնելու ու վաճառելու դիմաց Մոսկվան համաձայնեց փոխզիջման. եվրոպական շուկայում իրացվելիք կենտրոնասիական գազի շահույթից իրենց մասնաբաժինը կունենան նաև Ասթանան ու Աշգաբադը՝ մոտ ապագայում ստեղծվելիք եռակողմ մի ընկերության միջոցով: Ավելին, Ղազախստանի մասնակցությունը Մերձկասպյան նախագծում ապահովելու համար Ռուսաստանը որոշակի զիջումների գնաց նաև նավթային ոլորտում: Ըստ ամենայնի, ՌԴ-ն կերաշխավորի գլխավորապես իր վերահսկողության տակ գտնվող (24%) և իր տարածքով անցնող CPC նավթատարի արտահանող կարողությունների ընդլայնումը ղազախական նավթի համար, ինչպես նաև պաշտոնապես կորոշակիացնի մոտակա ժամանակներս կառուցվելիք Բուրգաս-Ալեքսանդրապոլիս նավթաշարում Ղազախստանից արտահանվելիք նավթի ֆիզսված չափաբաժինը:

ԱՄՆ ռազմավարության մարտահրավերները և հեռանկարները

ԱՄՆ-ի ռազմավարական շահերի օրակարգը Կենտրոնական Եվրասիայում էապես ընդլայնվեց Զ.Բուշի վարչակազմի օրոք: Գաղտնիք չէ, որ դրանք միահյուսված են համալիր իրագործման սխեմայի շրջանակում, սակայն դրանց սինխրոնացված առարկայացումը բավականաչափ բարդ խնդիր է դառնում, համեմայնդեպս՝ միջնաժամկետ հեռանկարում: Ամերիկյան ռազմավարական մտածողության հենմում ընկած այն թեզը, համաձայն որի՝ սխտեմատիկ փոփոխություններն ի վերջո կարող են հանգեցնել դոկտրինալ մակարդակում հաստատագրված ռազմավարական նպատակի (ժողովրդավարության հաստատում, ազատ շուկա, բաց տնտեսական համակարգերի ստեղծում, տարածաշրջանային ինտեգրում), իրականում պահանջում է չափազանց ծավալուն և կարևոր հիմնախնդիրների կարգավորում: Վերջիններս ակնհայտորեն դուրս են գալիս ամերիկյան արտաքին քաղաքական ավանդական դիսկուրսի շրջանակներից: Օրինակ, վերջերս լույս տեսած ԱՄՆ-ի Ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի վերլուծության մեջ հաստատվում է, որ մինչ այժմ «տարածաշրջանային անվտանգության համակարգի կազմավորման» մասին պնդումները ներկայումս իրատեսական չեն, մինչդեռ Վաշինգտոնի ռազմավարական

օրակարգի տարաբնույթ «հավակնոտ նպատակները՝ դժվար իրագործելի» (Իրանի ու Ռուսաստանի զսպում, հակամարտությունների կարգավորում, ժողովրդավարական հիմնական նորմերի պրակտիկ ամրագրում և այլն):

Ժամանակակից ամերիկյան արտաֆին ռազմավարության նորմատիվ օրակարգի դիտանկյունից ՌԿ՝ Կենտրոնական Ասիայում վարած ֆաղաֆականության ֆննադատության, ինչպես նաև այդ ուղեգծին հակադրման հիմնադրույթները հետևյալն են՝ ռուսաստանյան ֆաղաֆականությունը չի պարունակում համատարածաշրջանային սիստեմատիկ փոփոխություններ իրագործելու հայեցակարգային կանխադրույթ, իսկ Մոսկվայի գլխավոր շարժառիթներն ու նպատակները բյուրեղանում են status quo-ի պահպանման անհրաժեշտության մեջ: Ըստ ամերիկյան ֆաղաֆագետների՝ Ռուսաստանը ձգտում է առավելագույնս ապահովել իր շահերը ստեղծված ad hoc իրավիճակից՝ անկախ տեղական ֆաղաֆական ռեժիմների երկարակյաց լինելու հանգամանից: Ընդունելով, որ տարածաշրջանային հարատև զարգացման երկու սյուններն են ֆաղաֆական ու տնտեսական ազատականացումն՝ ԱՄՆ-ը, այդուհանդերձ, ընդունում է, որ Ռուսաստանին անտեսելն անթույլատրելի շոյություն է:

Էմպիրիկ պատմական փորձի վրա հենվելով՝ ժամանակակից արտաֆին ֆաղաֆական modus operandi-ն, հայեցակարգային մակարդակում, ենթադրում է ռազմավարական շահերի երկու «ձևաչափեր»՝ «տիրապետող» շահեր և իրավիճակային շահեր: Հաշվի առնելով 1990-ական թթ. սկզբից ի վեր կենտրոնասիական տարածաշրջանի նկատմամբ ամերիկյան փոփոխվող գերակայությունները՝ (ժայրամասային vs. կենտրոնական)՝ սկզբունֆորեն Միացյալ Նահանգները կարող էին կենտրոնանալ կամ կարճաժամկետ, բայց առարկայական նպատակների վրա (օրինակ, ռեսուրսների հասանելիության, վերահսկման և բացառման խնդիրների), կամ հակվել դեպի ավելի երկարաժամկետ ու տարրալուծված հիմնանպատակների՝ ստեղծելով որոշակի տարածաշրջանային համադրույթ:

Իրականում՝ 1990-ական թթ. ի վեր ԱՄՆ-ը փորձում է գործնականապես համադրել այս երկու մոտեցումները՝ շատ լավ գիտակցելով, որ «տիրապետող» ամերիկակենտրոն համակարգի ստեղծումը (ժողովրդավարական, տնտեսապես ազատ ու խաղաղ) անխուսափելիորեն կարող է պահանջել հրաժարում կարճաժամկետ, սակայն կոնկրետ բովանդակություն կրող շահերի հետապնդումից: Ըստ ամենայնի, հենց դրանով էլ պայմանավորված է նաև ԱՄՆ-ի «տատանողական» ֆաղաֆականությունն՝ աշակցել ու սատարել որոշակի տարածաշրջանային համախմբվածություն (ռեգիոնալիզմ), թե զարգացնել երկկողմանի հարաբերություններ: Ինչպես ցույց է տալիս ոչ վաղ անցյալի փորձը, Աֆղանստանում ընթացող գործողությունների և, ընդհանուր առմամբ, հակահաբեկչական պայքարի համատեքստում կարճաժամկետ նպատակների ապահովումը և երկկողմանի հարաբերություններ զարգացնելու պահանջարկը գերակա

ճանաչվեցին՝ ի հաշիվ ամերիկյան նորմատիվ օրակարգի: Ամերիկյան հովանավորության ներքո գտնվող կազմակերպության՝ GUAM-ի միակ ասիական մասնակից Ուզբեկստանը 2005թ. լիեց այդ բլոկը՝ վերստին միանալով ՀԱՊԿ-ին: Հետևելով պրագմատիկ հարաբերությունների զարգացման տրամագծին՝ Վաշինգտոնի տարածաշրջանային ներգրավվածության հիմնատարը դարձավ անվտանգության և ռազմա-ֆաղափական համագործակցության ոլորտների զարգացումը:

Նյութական - ֆինանսական օժանդակության առյուծի բաժինը հատկացվեց հենց անվտանգության բնագավառին՝ ընդ որում զգալի մասն Ուզբեկստանին, որը նախապես ընտրված էր իբրև ԱՄՆ-ի հանգուցային դաշնակից: Այդուհանդերձ, ուզբեկական Անդիջանի հայտնի իրադարձություններից հետո այդ երկրի ղեկավարությունը դուրս եկավ երկկողմանի ռազմական համագործակցության շրջանակից (փակվեց Խանաբադի ամերիկյան ավիահանգրվանը)՝ կտրուկ շրջադարձ կատարելով դեպի Ռուսաստան: Ռուս-չինական նշանակալի ճնշման ներքո՝ Ղրղզստանում Մանաս ամերիկյան բազան նույնպես փակման եզրին է: Հատկանշական է, որ այդ պահանջը ներկայացվեց ՀԱՊԿ-ի ու ՇՀԿ-ի ինստիտուցիոնալ-կազմակերպչական նախաձեռնությունների համատեքստում: Դա ուշագրավ է այն տեսանկյունից, որ հակասում է ամերիկյան տեսաբանների կանխադրույթին, թե կենտրոնասիական հանրապետությունները կոլեկտիվ ձևով չեն կարող սակարկել ԱՄՆ-ի հետ՝ սեփական շահերն առաջ մղելու նպատակով:

Ռուսաստանի շարժը դանդաղեցնելու և ամերիկյան ներգրավվածության նոր modus-ներ վերգտնելու արդի միտումներն ի հայտ եկան միայն 2006թ. գարնանը: Մայիսին ԱՄՆ-ի փոխնախագահ Գ.Ջեյնին Ասթանայում ուղղակիորեն կոչ արեց Ղազախստանին խուսափել ՌԴ վերահսկողության տակ գտնվող ենթակառուցվածքներից օգտվելուց: Միևնույն ժամանակ Ռ.Բաուլչերը պաշտոնապես ազդարարեց նոր «Մեծ Կենտրոնական Ասիայի» նախաձեռնության մասին, որը ենթադրում է ընդլայնել ու ամրապնդել տարածաշրջանի կառուցվածքային կապը Հարավային Ասիայի հետ, քանի որ ԱՄՆ-ը ազդեցության ավելի զորեղ լծակներ ունի այդտեղ: Այնուամենայնիվ, հիշյալ նախաձեռնության առարկայացումը կարող է լուրջ հարցականի տակ դրվել՝ 2007թ. մայիսին ստորագրված ռուս-ղազախական և ռուս-թուրքմենական համաձայնությունների ֆոնին:

Ռուսաստանյան ֆաղափականությունը միջնաժամկետ հեռանկարում միտված է լինելու ՌԴ ռազմավարական շահերից ելնելով՝ Կենտրոնական Ասիայի կառուցվածքային փոխկապակցվածության ընդլայնմանն ու ինստիտուցիոնալ «ֆիլմանը»: Եթե 1990-ական թթ. ընթացքում տիրապետող գլոբալ սխեմաներում հիշյալ կանխադրույթն ընկալվում էր իբրև գործնական ֆաղափականության «ռազմավարական փոփոխական», ապա արդի միտումները հակված են այն վերածելու աշխարհաֆաղափական նոր մրցապայքարի «կոնստանտի»:

Տարածաշրջանային էներգետիկ բնագավառի զարգացման ընդհանուր տեսլականը տրոհելով երկու աշխարհատնտեսական շափումների՝ ասիական (Չինաստան, Ճապոնիա, Հնդկաստան) ու եվրոատլանտյան, ՌԴ ստրատեգները ձգտում են անխուսափելի դարձնել Ռուսաստանի էական մասնակցությունը ցանկացած լուրջ նախագծում: Այդ իրողության գիտակցումն անուղղակի ձևով արտացոլվեց նաև Ղազախստանի նախագահ Ն.Նազարբաևի վերջերս արած հայտարարության մեջ, թե Օդեսա-Բրոդի-Գդանսկ նախագծի հարատևությունը պայմանավորված է ՌԴ մասնակցությամբ: Ավելին, «Nabucco» նախագծի օպերատորները որոշում են կայացրել ժամանակավորապես սառեցնել ծրագրի իրագործումը:

Այստեղ կարևորվում են երկու ակնհայտ *գերմիտումներ*, որոնք, ըստ երևույթի, կպահպանեն իրենց հարատևությունը միջնաժամկետ հեռանկարում:

Նախ, Մոսկվան բացահայտորեն բարձրացրել է մրցապայքարի դրույնաչափերն՝ իր տարածաշրջանային առաջնահերթությունները տեղափոխելով գլոբալ ֆաղափականության հարթություն: Հիմքեր կան ենթադրելու, որ նման գործընթացներին «անշրջելի» ուղղվածություն հաղորդելը կանխամտածված ֆայլ է: Այս տրամաբանության շրջանակում է տեղավորվում նաև հարևանների հանդեպ որոշակի նյութական-ֆինանսական զիջումների գնալու Ռուսաստանի պատրաստակամությունը, մինչդեռ վաղեմի մտավախությունները, թե միջպետական միավորումներում Ռուսաստանի ինֆիլտրացիայի զիջումն անընդունելի է, կորցրել են իրենց արությունը:

Երկրորդ, Մոսկվան ակնհայտորեն ձգտում է ձերբազատվել իր ավանդական «ծախսատար արտափին ֆաղափականության» պրակտիկայից, պրագմատիկ-տեխնոկրատական մոտեցման շատագուցներն ամենևին էլ չեն փորձում հսկայական նյութական կորուստների հաշվին հասնել արտափին ֆաղափական մեծ նպատակների:

Հենց այս երկու միտումներն են այժմ ձևավորում ՌԴ համակարգային ռազմավարության գլխավոր նախադրյալները, և հենց դրանք են ներկայումս հանդիսանալու մոտակա ժամանակների ամերիկյան տարածաշրջանային ռազմավարության հիմնական մարտահրավերները: